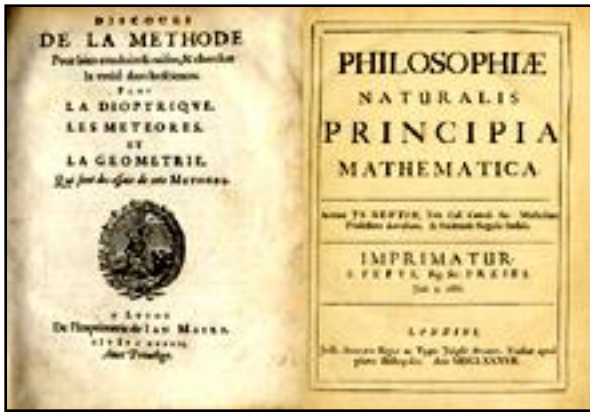

Τάσος Ανθουλιάς

Ο ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ

Ο Διαφωτισμός, γνωστός και ως Εποχή του Ορθού Λόγου, ήταν ένα πνευματικό και φιλοσοφικό κίνημα που εμφανίστηκε στην Ευρώπη τον 17ο και τον 18ο αιώνα, με παγκόσμιες επιρροές και επιδράσεις. Ο Διαφωτισμός περιλάμβανε μια σειρά ιδεών με επίκεντρο την αξία της ανθρώπινης ευτυχίας, την επιδίωξη της γνώσης που αποκτάται με τον ορθό λόγο και τα στοιχεία των αισθήσεων. Και ιδανικά όπως η ελευθερία, η πρόοδος, η ανεκτικότητα, η αδελφότητα, η συνταγματική διακυβέρνηση και ο χωρισμός εκκλησίας και κράτους.

Μερικοί ιστορικοί τοποθετούν την αρχή του Διαφωτισμού στη δημοσίευση του «Λόγου περί της Μεθόδου» του Καρτέσιου το 1637 με το περίφημο ρητό του «Cogito, ergo sum» (σκέφτομαι, άρα υπάρχω). Άλλοι αναφέρουν τη δημοσίευση το 1687 του βιβλίου του Ισαάκ Νεύτωνα «Θεμέλια των Μαθηματικών» ως το αποκορύφωμα της Επιστημονικής Επανάστασης και την αρχή του Διαφωτισμού.

Ο Ρενέ Ντεκάρτ, πολύ γνωστός και με το εξελληνισμένο όνομα Καρτέσιος, ήταν Γάλλος φιλόσοφος, μαθηματικός και επιστήμονας φυσικών επιστημών. Η ορθολογιστική φιλοσοφία του Καρτέσιου έθεσε τα θεμέλια της σκέψης του διαφωτισμού. Ο ορθολογισμός είναι η συνολική φιλοσοφική κατεύθυνση που αποδέχεται ως γνώμονα και αφετηρία της γνώσης τη λογική σκέψη.

Ο Γκότφριντ Βίλχελμ Λάιμπνιτς ήταν Γερμανός ορθολογιστής φιλόσοφος, μαθηματικός, διπλωμάτης, φυσικός και ιστορικός. Ανέπτυξε τον διαφορικό και ολοκληρωτικό λογισμό, ανεξάρτητα από τον Νεύτωνα. Ο Λάιμπνιτς έχει αποκληθεί «ο πολυμαθέστερος ανήρ μετά τον Αριστοτέλην». Όρισε επίσης το δυαδικό αριθμητικό σύστημα, το οποίο είναι το θεμέλιο των ψηφιακών υπολογιστών.

Ο Μπαρούχ Σπινόζα ήταν Ολλανδός ορθολογιστής φιλόσοφος, εβραϊκής καταγωγής. Ανέπτυξε ιδέες ιδιαίτερα αντίθετες προς την Εβραϊκή Βίβλο και τη φύση του Θείου. Οι Εβραϊκές θρησκευτικές αρχές τον απέκλεισαν από την Εβραϊκή κοινωνία στα 23 του χρόνια. Το βιβλίο του «Ηθική» θεωρείται πολύ σημαντικό. Ο Σπινόζα πέθανε 44 ετών.

Ο Γερμανός φιλόσοφος Ιμμάνουελ Καντ προσπάθησε να συμφιλιάσει τον ορθολογισμό και τη θρησκευτική πίστη, την ατομική ελευθερία και την πολιτική εξουσία, καθώς και να χαρτογραφήσει μια άποψη της δημόσιας σφαίρας μέσω του ιδιωτικού και του δημόσιου λόγου. Το έργο του συνέχισε να διαμορφώνει τη γερμανική σκέψη και όλη την ευρωπαϊκή φιλοσοφία ακόμη και στον 20ό αιώνα.

Ο Βολταίρος ήταν Γάλλος συγγραφέας, ιστορικός και φιλόσοφος, διάσημος για το πνεύμα του, τις επιθέσεις του εις βάρος της Καθολικής Εκκλησίας, την υπεράσπιση της ανεξιθρησκίας και της ελευθερίας του λόγου και του διαχωρισμού εκκλησίας και κράτους. Θεωρείται κεντρική μορφή και ενσάρκωση του Διαφωτισμού.

Οι θρησκευτικές απόψεις της εποχής του Διαφωτισμού ήταν μια απάντηση στη θρησκευτική σύγκρουση του προηγούμενου αιώνα στην Ευρώπη, ιδιαίτερα στον Τριακονταετή Πόλεμο. Οι θεολόγοι του Διαφωτισμού ήθελαν να επαναφέρουν την πίστη τους στις γενικά μη συγκρουσιακές ρίζες της και να περιορίσουν τη θρησκευτική διαμάχη, ώστε να μη διαχέεται στην πολιτική και στον πόλεμο, διατηρώντας παράλληλα μια αληθινή πίστη στον Θεό.

Η Μαίρη Γουόλστονκραφτ ήταν μια από τις πρώτες φεμινίστριες φιλοσόφους της Αγγλίας. Υποστήριξε μια κοινωνία βασισμένη στη λογική και ότι οι γυναίκες όσο και οι άνδρες πρέπει να αντιμετωπίζονται ως λογικά όντα. Είναι περισσότερο γνωστή για το έργο της «Η διεκδίκηση των δικαιωμάτων της γυναίκας».

Η επιστήμη έπαιξε σημαντικό ρόλο στον λόγο και στη σκέψη του Διαφωτισμού. Πολλοί συγγραφείς και στοχαστές του Διαφωτισμού είχαν επιστημονικό υπόβαθρο και συνέδεσαν την επιστημονική πρόοδο με την ανατροπή της θρησκείας και της παραδοσιακής εξουσίας υπέρ της ανάπτυξης της ελευθερίας του λόγου και της σκέψης.

Ο Τζόζεφ Μπλακ ήταν Σκωτσέζος χημικός και ιατρός, γνωστός για την ανακάλυψη του μαγνήσιου και του διοξειδίου του άνθρακα. Διετέλεσε Καθηγητής της Ανατομίας και της Χημείας στο Πανεπιστήμιο της Γλασκώβης και μετά Καθηγητής της Ιατρικής και της Χημείας στο Πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου.

Ο Τζέιμς Βατ ήταν Σκωτσέζος μηχανουργός, μηχανικός και εφευρέτης. κατασκεύασε την πρώτη στιμομηχανή που εκτίθεται σήμερα στο Γερμανικό Μουσείο του Μονάχου, του μεγαλύτερου τεχνολογικού μουσείου στον κόσμο.

Ο Αντουάν Λαβουαζιέ ήταν Γάλλος χημικός. Υπήρξε κεντρική μορφή της Χημικής Επανάστασης του 18ου αιώνα και άσκησε τεράστια επίδραση τόσο στην ιστορία της Χημείας όσο και σε αυτή της Βιολογίας. Θεωρείται ο πατέρας της σύγχρονης χημείας.

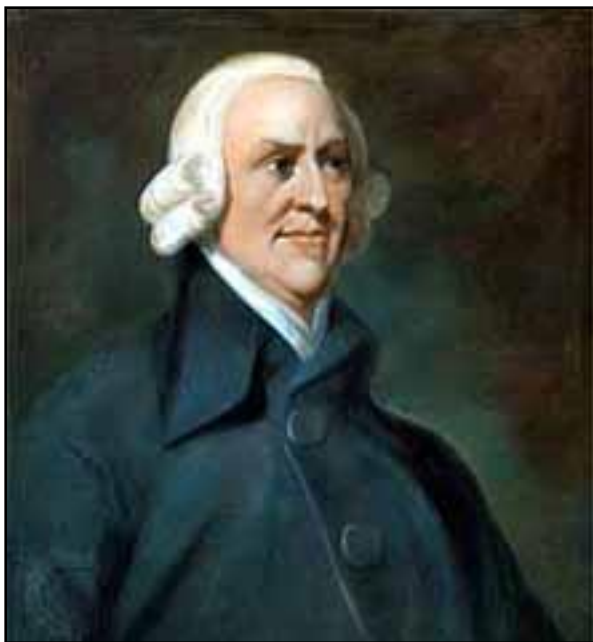

Οι Αδελφοί Μονγκολφιέ ήταν οι εφευρέτες του αερόστατου. Στην πρώτη επανδρωμένη απογείωση μετέφεραν ένα νεαρό γιατρό και έναν αξιωματικό του στρατού.

Ο Λέοναρντ Όιλερ ήταν πρωτοπόρος Ελβετός μαθηματικός και φυσικός. Έκανε σημαντικές ανακαλύψεις σε τομείς όπως ο απειροστικός λογισμός και η θεωρία γραφημάτων. Επίσης καθιέρωσε τη μοντέρνα μαθηματική ορολογία και σημειογραφία, κυρίως στον τομέα της μαθηματικής ανάλυσης, όπως την έννοια της μαθηματικής συνάρτησης. Επίσης είναι φημισμένος για τη δουλειά του στη μηχανική, τη ρευστοδυναμική, την οπτική και την αστρονομία.

Η «Εγκυκλοπαίδεια» είναι το πιο διάσημο έργο που δείχνει τη σκέψη του Διαφωτισμού. Σύμφωνα με τον Ντενί Ντιντερό ο στόχος της «Εγκυκλοπαίδειας» ήταν «να αλλάξουμε τον τρόπο που οι άνθρωποι σκέφτονται και να μπορούν οι άνθρωποι να ενημερωθούν και να γνωρίζουν τα πράγματα». Ο Ντιντερό ήθελε να ενσωματώσει όλη τη γνώση του κόσμου στην «Εγκυκλοπαίδειά» του και ήλπιζε ότι θα μπορούσε να γίνει διάδοση της γνώσης στο ευρύ κοινό και στις μελλοντικές γενιές.

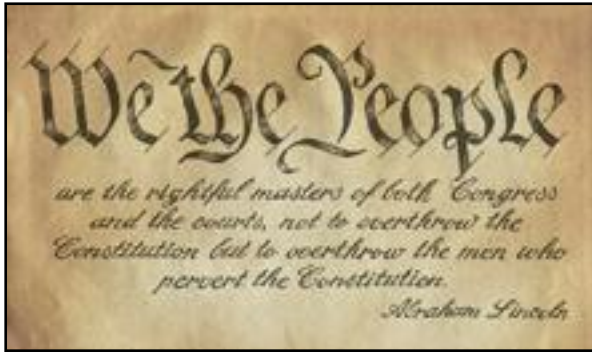

Ο Άνταμ Σμιθ ήταν Σκωτσέζος οικονομολόγος και ηθικός φιλόσοφος. Θεωρείται ένας από τους πρωτοπόρους της πολιτικής οικονομίας και θεμελιωτής της σχολής των κλασικών οικονομικών. Είναι ένας από τους κύριους εκπροσώπους του Σκωτσέζικου Διαφωτισμού.

Ο Τσέζαρε Μπεκαρία ήταν Ιταλός εγκληματολόγος, οικονομολόγος, δημοσιολόγος και φιλόσοφος, συγγραφέας του μνημειώδους έργου «Περί εγκλημάτων και ποινών», το οποίο συνέβαλε καθοριστικά στον ορθολογικό και ουμανιστικό αναπροσανατολισμό των ποινικών επιστημών και τη διαμόρφωση της λεγόμενης «Κλασικής Σχολής» του Ποινικού Δικαίου. Καταδίκασε τα βασανιστήρια και τη θανατική ποινή.

Ο Διαφωτισμός θεωρείται ως το θεμέλιο του σύγχρονου δυτικού πολιτικού και πνευματικού πολιτισμού. Πολλές από τις σημαντικότερες πολιτικές και πνευματικές προσωπικότητες της Αμερικανικής Επανάστασης συνδέθηκαν στενά με τον Διαφωτισμό: Ο Βενιαμίν Φραγκλίνος επισκέφτηκε επανειλημμένα την Ευρώπη και συνέβαλε ενεργά στις επιστημονικές και πολιτικές συζητήσεις και μετέφερε τις νεότερες ιδέες στις ΗΠΑ.

Ο Τόμας Τζέφερσον ακολούθησε πιστά τις ευρωπαϊκές ιδέες και αργότερα ενσωμάτωσε μερικά από τα ιδανικά του Διαφωτισμού στη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας των ΗΠΑ και ο Μάντισον ενσωμάτωσε αυτά τα ιδανικά στο Σύνταγμα των ΗΠΑ κατά τη διαμόρφωση του το 1787.

Ο Άγγλος φιλόσοφος Τζων Λοκ, ένας από τους πιο σημαντικούς στοχαστές του Διαφωτισμού, στήριξε τη φιλοσοφία διακυβέρνησής του στη θεωρία του κοινωνικού συμβολαίου. Όλη η νόμιμη πολιτική εξουσία πρέπει να είναι «αντιπροσωπευτική» και να βασίζεται στη συναίνεση του λαού. Οι άνθρωποι πρέπει να είναι ελεύθεροι να κάνουν ό,τι ο νόμος δεν απαγορεύει ρητά.

Η θεωρία του Λοκ για τα φυσικά δικαιώματα έχει επηρεάσει πολλά πολιτικά κείμενα, όπως η Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας των ΗΠΑ και η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη της Γαλλικής Εθνικής Συντακτικής Συνέλευσης.

Ο Διαφωτισμός καλλιέργησε τις τέχνες. Οι συναυλίες των συνθετών τους βοήθησαν να προσεγγίσουν ένα ευρύτερο κοινό. Ο Χαίντελ το αποτύπωσε με τις δημόσιες μουσικές του δραστηριότητες στο Λονδίνο. Εκεί απέκτησε μεγάλη φήμη με τις παραστάσεις όπερας και ορατορίων του.

Η μουσική του Χάυντν και του Μότσαρτ, με το βιεννέζικο κλασικό τους ύφος, συνήθως θεωρείται ότι είναι η πιο σύμφωνη με τα ιδανικά του Διαφωτισμού.

Η αυξημένη κατανάλωση αναγνωστικού υλικού κάθε είδους ήταν ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του «κοινωνικού» Διαφωτισμού. Οι εξελίξεις της Βιομηχανικής Επανάστασης επέτρεψαν την παραγωγή καταναλωτικών αγαθών σε μεγαλύτερες ποσότητες και χαμηλότερες τιμές, ενθαρρύνοντας τη διάδοση βιβλίων, φυλλαδίων, εφημερίδων και περιοδικών – «μέσων μετάδοσης ιδεών και στάσεων».

Ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός είναι ιδεολογικό, φιλολογικό, γλωσσικό και φιλοσοφικό ρεύμα που επιχείρησε να μεταφέρει τις ιδέες και τις αξίες του ευρωπαϊκού διαφωτισμού, του οποίου και αποτελεί παρακλάδι, στον χώρο που ζούσαν άνθρωποι ελληνικής εθνικής συνείδησης, ορθόδοξου γένους, στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Κατά τον Κωνσταντίνο Δημαρά, ο οποίος εισήγαγε και τον όρο «Νεοελληνικός Διαφωτισμός», αυτός αποτελεί γηγενές και ενδογενές φαινόμενο του ελληνισμού που συναντιέται με τον ευρωπαϊκό διαφωτισμό και επηρεάζεται από αυτόν χωρίς όμως η αρχική του δυναμική να πάψει να είναι εγχώρια.

